רבי זעירא סבר לקרובה כדי לשוח עמו [א] תחלה וסוף: ר' יוסא כד סליק להכא חמתון גחנין ומלחשין. אמר לון מהו דין לחישה ולא שמיע דמר רבי חלבו ר"ש בשם ר' יוחנן בשם ר' ירמיה רבי חנינא בשם ר' מיישא ר' חייא בשם ר' סימאי ואית דאמרין ליה חברייא בשם ר' סימאי מודים אנחנו לך אדון כל הבריות אלוה התושבחות צור עולמים חי העולם יוצר בראשית מחיה מתים שהחייתנו וקיימתנו וזכיתנו וסייעתנו וקרבתנו להודות לשמך [ב] בא"י אל ההודאות. רבי בא בר זבדא בשם רב *מודים אנחנו לך שאנו חייבין להודות לשמך תרננה שפתי כי אזמרה לך ונפשי אשר פדית בא"י אל ההודאות. רבי שמואל בר מינא בשם רבי אחא הודייה ושבח לשמך לך גדולה לך גבורה לך תפארת יהי רצון מלפניך ה' אלהינו ואלהי אבותינו שתסמכנו מנפילתינו ותזקפנו מכפיפתינו כי אתה סומך נופלים וזוקף כפופים ומלא רחמים ואין עוד מלבדך בא"י אל ההודאות. בר קפרא אמר לך כריעה לך כפיפה לך השתחויה לך בריכה כי לך תכרע כל ברך תשבע כל לשון לך ה' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד כי כל בשמים ובארץ לך ה' הממלכה והמתנשא לכל לראש והעושר והכבוד מלפניך ואתה מושל בכל ובידך כח וגבורה ובידך לגדל ולחזק לכל ועתה אלהינו מודים אנחנו לך ומהללים לשם תפארתך בכל לב ובכל נפש משתחוים כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך מציל עני מחזק ממנו ועני ואביון מגוזלו בא"י אל ההודאות. אמר ר' יודן נהגין רבנן [ג] אמרין כולהון. ואית דאמרי או הדא או הדא. תני *ובלבד שלא [ד] ישוח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה ובלחוד דלא יעביד כהדין חרדונא אלא כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך. מילתא דחנן בר בא פליגא דחנן בר בא אמר לחברייא נימר לכון מילתא טבא דחמית לרב עביד ואמריתה קמיה דשמואל וקם ונשק על פומי [ה] *ברוך אתה שוחה בא להזכיר את השם זוקף. שמואל אמר אנא אמרית טעמא ה' זוקף כפופים. אמר רבי אמי לא מסתברא אלא מפני שמיניחת הוא א"ר אבין אלו הוה כתיב בשמי ניחת הוא יאות לית כתיב אלא מפני שמי ניחת הוא קודם עד שלא הזכיר את השם כבר ניחת הוא. רבי שמואל בר נתן בשם ר' חמא בר חנינא מעשה באחד ששחה יותר מדאי והעבירו רבי. ר' אמי אמר ר' יוחנן הוה מעביר א"ל ר' חייא בר בא לא היה מעבירו אלא נער [ביה]: אלו ברכות שפותחין בהן בברוך [ו] *כל הברכות פותחין בהן בברוך ואם היתה [ז] ברכה סמוכה לחברתה כגון ק"ש ותפילה אין פותחין בהן בברוך. התיב רבי ירמיה הרי גאולה. שנייא היא דמר רבי יוחנן הלל אם שמעה בבית הכנסת יצא. התיב רבי אליעזר בי רבי יוסה קומי ר' יוסה והא סופה. א"ל שתים הנה אחת לבא ואחת לשעבר

רבי זעירא סבר לקרובה. קרובה הוא הפיוט שאומרים בשעת חזרת הש"ץ במודים כדלקמן מודים אנחנו לך וכו' ודוגמתו ברבה פ' אמור בפסוק ולקחתם לכם מהו מכל אבקת רוכל דהוה קריי ותני ופייטן ודרשן ופי' בערוך קרוב ופייטן כלומר דאע"ג דר' זעירא אמר דאין החיוב כ"א במודים בלבד ולא בסוף הברכה מכל מקום היה מחמיר על עצמו ומאריך בפיוט המודים שאומר כדי לשוח עם הש"ץ תחלה וסוף. סבר. מלשון סברא כלומר אבל סברה הוא: ולא שמיע. ומתמה הש"ס ומה היא השאלה מהו דין לחישה וכי לא שמיע ליה מה דאמר ר' חלבו וכו' שנוהגין לומר כנוסחאות הללו: או הדא. או נוסח הזה או הזה ולא אמרין כולהון: כהדין חרדונא כמו הלטאה הזה כשהוא שוחה ראשו זקוף אלא כל עצמותי וגו' ואף ראשו יהא כפוף: מילתא דחנן בר בא פליגא. אהא דקדרים מכל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך דמשמע שאף בהזכרת השם צריך שיהא גם ראשו כפוף במקום שאמרו לשוח אבל ר' חנן לא ס"ל הכי אלא כהאי דאמר לחברייא בשמיה דרב והטוב זה גם בעיני שמואל דהשתא להזכיר את השם זוקף: לא מסתברא אלא מפני שמי ניחת הוא. דמשמע דאף בהזכרת השם צריך שיהא שחות וניחת: אילו הוה כתיב בשמי ניחת. שפיר הוי קאמרת אבל השתא דכתיב מפני שמי הכי הוא משמע דמכבר קודם שהזכיר את השם ניחת הוא: ר' אמי אמר ר' יוחנן הוה מעבר. ר' יוחנן היה מעביר אלו ששוחין יותר מדאי ור' חייא בר בא אמר לא היה נוהג ר' יוחנן להעביר בשביל כך אלא גער בהם שלא יעשו כן: אלו ברכות שפותחין וכו'. תוספתא בפ"ק: כגון ק"ש. כלומר ברכה הסמוכה לק"ש. וכך שנוי בתוספתא ולא גרים שם ותפילה ולפי גי' הספר י"ל דעל ברכה שלאחר ק"ש וסמוכה לתפילה קאמר דהוי כעין ברכה הסמוכה לחבירתה לאותה שלפני ק"ש דלא מיחשבא ק"ש הפסק כיון דהברכות בשבילה נתקנו: הרי גאולה. ברכת אשר גאלנו שאנו אומרים לאחר הלל בלילי פסח והלא סמוכה היא לברכת הלל ואפ"ה היא פותחת בברוך: שנייא היא. אשר גאלנו דהאמר ר' יוחנן בהלל אם שמע בבית הכנסת כמו שנוהגין הספרדים לאומרו אחר תפילת ערבית יצא ושוב אין צריך לברך עליו בבית והשתא לא הויא ברכת גאולה סמוכה ולפיכך תקנו אותה בפתיחה לעולם: והא סופה. שהיא חותמת בברוך וקס"ד דהודאה בעלמא היא ולא הויא אלא כמטבע הקצר כברכת הפירות ולמאי חותמין בה בברכה: א"ל שתים הנה. ברכת הגאולה זו לאו ברכה אחת היא אלא דכוללת שתי גאולות אחת להבא בקשת רחמים על העתיד כן ה' אלהינו יגיענו למועדים וכו' ונאכל שם מן הפסחים וכו' ואחת הודאה לשעבר

מראה הפנים

רבי זעירא סבר לקרובה. כדפרישית דמחמיר על עצמו היה והכי משמע מדברי הרשב"א בשם הראב"ד ז"ל הביאו הב"י בסי' קכ"ז וגרים שם סמך לקרובה וכן מצאתי בחידושי הרשב"א סוף פ' אין עומדין ולפי גי' זו מהפרש כפשטיה שהיה מתכוין לומר בנחת מעט מעט כדי לסמוך ולקרב להשלים עם הש"ץ:

הרי גאולה. בתוס' דף י"ד ד"ה ימים בגומר היחיד את ההלל פירשו כן בפי' השני בהא דמשני שתים הנה וכו' וכן פירשו בע"פ דף ק"ד ע"ב ובהגהות דהזן פירשו שם בדוחק ומשמע מדבריהם דהאי סוגיא קאי לטעמא דחותמין אותה בברכה אבל הרשב"א ז"ל בחידושיו כתב דלהמסקנא דקאמר ר' מנא טופס ברכות כך הוא וכו' אין לנו צריכין להאי טעמא דשתים הנה אלא משום דמטבע ארוך הוא וכמו שכתבתי בפנים. ומה שפירשתי בהא דקאמר ברכה הסמוכה לחבירתה כגון ק"ש ותפלה כך משמע מהא דאמרינן בבבלי פרק שלשה שאכלו דף מ"ו וברכה אחרונה שבק"ש וכו' וכדפירש"י ז"ל אמת ויציב אמת ואמונה שאע"פ שק"ש מפסיק בנתיים הברכות דלפניה סמוכה והוי לה סמוכה לחברתה. והתוס' שם ד"ה הטוב והמטיב מקשין ומתרצין בזה מענין קושיא ותירוצא דהאי ש"ס לקמן בסה:

פירוש מבעל ספר חרדים

בסוף הודאה אין צריך לשוח עם שליח צבור: רבי זעירא סבר לקרובה. אף ע"פ שהוא אומר שאין צריך לשוח עם שליח צבור אלא במודים שהוא תחלת הודאה ולא בסוף מכל מקום הוא היה מאריך בנוסח מודים דרבנן שקרובה והוא לנוסח ברכת מודים ששליח צבור אומר וכיון שכורע במודים דרבנן אינו זוקף עד דמסיים אותה. נמצא שראשו שח עם שליח צבור בתחלת מודים וגם בסופה וכשזוקף שליח צבור זוקף עמו. והשתא מייתי תלמודא נוסח מודים דרבנן לפרש האי לקרובה דרבי זעירא ולהכי אמר סבר כלומר בהתחלה עלה כך בדעתו להיות כפוף בכל נוסח המודים אך כששמע מילתיה דחנן בר בא דצריך לזקוף בעת הזכרת ה' כששליח צבור אומר מודים וכו' שאתה הוא ה' גם ר' זעירא חזר בו והיה זוקף עם שליח צבור מיד: רבי ייסא כד סליק להכא. מבבל לארץ ישראל: חמתין בעת גחנין מלחשין. ראה החכמים כששליח צבור אומר מודים שוחין עמו בכפיפה ואומרים בנת בלחש וכשמסיימין אותו שבח זוקפין: אמר רבי יודן נהגין רבנן. דאמרין כולהון רוב החכמים לכלול כל הנוסחאות אלו בסגנון אחד על דרך שאומר רב פפא בכיוצא בזה בבבלי הלכך נימרינהו לכולהו והיינו לקרובה דר' זעירא דלעיל: אמר רבי ירמיה ובלחוד דלא יעביד כהדין חרדונה. לשוח כמשוגע בלי דעת אלא יכוין לשוח כדמפרש בבבלי שיתפקפקו כל חוליות שבשדרה שהם רוב בנינו של אדם כדאיתא בטהרות לקיים כל עצמותי תאמרנה וכו'. פרק שלישי דזבחים פירש רש"י חרדא משוגע בהול: מילתיה דחנן פליגא. אהא דאמר לעיל חמתין גחנין ולחשין. נראה בבבל נוסח המודים היו כפופים. מלתיה דחנן דמייתי לקמיה דצריך הכורע לזקוף בהזכירו השם להדרו פליגא עלייהו דאם כן אף במודים כיון שיזכור שליח צבור השם וזקוף צריך בגם כל מי שכרע עמו יזקוף עמו דאי לא מיחזי דאינו מהדרו אלא על כרחין צריך לזקוף עמו בה' ויגמרו בלי כפיפה המודים כרצונם וכן המנהג: ואם היתה ברכה סמוכה לחברתה וכו'. פרק ערבי פסחים כתב המרדכי הטעם משום דפתיחת הברכה שלפניה פוטרתה עכ"ל. כלומר דכחדא ברכתא חשיבא: התיב ר' ירמיה הרי גאולה. פירש הר"ן והרמב"ן סוף פרק ערבי פסחים הרי ברכת אשר גאלנו שאנו מברכים בליל פסחים שהיא סמוכה לברכה ראשונה של קריאת ההלל ולמה פותחין בה בברוך שהיה ר' ירמיה סבור דברכה ראשונה היינו לגמור את ההלל על שני פרקים הללו מברך אותה וברכה אחרונה אשר גאלנו כעין שבינו בה ותותם בגאולה וכיון שכן דמיא לברכה אחרונה שבק"ש שאין פותחין בה: ומהדרן שנייא היא דאמר רבי יוחנן הלל אם אמרה בבית הכנסת יצא ואינו מברך לגמור ואפי' הכי מברך אשר גאלנו אלמא ברכת אשר גאלנו אינה סמוכה לברכה ראשונה אלא ברכה היא שתיקנו על כוס שני ובתר הכי פריך והא סופה כלומר ברכת יהללוך שאעפ"י שנתקנה לכוס ד' אינה פותחת בברוך ואף ברכת אשר גאלנו אעפ"י שנתקנה על כוס ב' לא היה ראוי לפתוח בברוך במשני זה לא נתבטל סמיכותה כיון שלא נתבטל מברכה שהיא בסוף בהיא יהללוך. והירך רבי יוסי דלא דמו דברכת יהללוך אף על פי שמברך אותה על כוס ד' אפילו הכי על קריאת ההלל היא כ"ה שהרי בכל הימים שגומרין בהן את ההלל אומרים אותה ושתים הן להבא כלומר על קריאת ההלל אבל אשר גאלנו אינה אלא הודאה לשעבר על גאולת מצרים שהרי לא נתקנה אלא על הכוס הב' זהו דרך נכון בפי' הירושלמי עכ"ל. וכתב עוד ומ"מ כיון שהקשו הרי גאולה של הלל משמע בהדיא שמברך בתחלתו באם לא כן אין מקום לאותה קושיא כלל. ותימא דרבינו האי גאון כתב שאין מברכין על הלל שבלילי פסחים בבית והמברך משתקין אותו וכן הסכימו כל הגאונים. והירך בשם הרשב"א ז"ל דנהי דהמקשה עלה בדעתו שמברך בתחלה כדפרישנא לעיל המתרץ השיב לו דאין מברך וה"ק שנייא היא שאם שמעה בבית הכנסת יצא. כלומר שעיקר קריאת ההלל בלילי פסחים היתה בבית הכנסת ולא בביתו לפיכך בין שמעה בבית הכנסת בין לא שמעה אינו מברך בביתו שהשוו חכמים מידותיהם כדי שלא יהא שלא שמעה מברך ומי ששמע אינו מברך ע"כ. וגירסת הר"ן שתים הנה להבא ואחד לשעבר אבל גירסת ספרינו שתים הנה אחת להבא ואחת לשעבר וכן גירסת התוספות בד"ה כמתחיל ימים שיחיד גומר

שנויי נוסחאות (סו"ע) מתים בד"ו המתים. (סוי"ד) מינא בכי"ל איניא. (סוי"ח) אתה סומך בד"ו אתה הוא סומך. (סול"ה) קמיה דשמואל בד"ו קומי שמואל. (סול"ג) שוחה בד"ו שוחח. (סול"ג) שמיניחת בד"ו שמי ניחת. (סול"כ) ששחה בד"ו ששחח. (סול"מ) לא היה מעבירו בד"ו לא הוה מעביר. ביה בד"ו ליתא.

חדושי רד"א

נהגין רבנן כו' וא"ד או הדא וכו', נ"ב נ"ל דר' יהודא בא לתרוצי התמיה של ר' יוסא דקא מתמה ושאל מה מלחשין וא"ל ולא שמיע וכו'. וע"ז בא ר' יהודה ואמר היינו תימה של ר' ייסא דודאי ידע שאמרו מודים דרבנן אך דראה שהיו מאריכין ואמרו כל המטבעות. וקא מתמה הלא אין אומרים אלא אחד א"ד או הדא וכו' דהיינו תימה של ר' ייסא היה איזה מהמטבעות אומרים ובודאי הם לא היו אומרים אלא א'. והוא רצה לידע איזה מהמטבעות היו אומרים ומשו"ה אמר מה הדין לחישא' כלומר איזה מהן אומרים:

פליגא דר' חנן בר בא אמר לחברייא וכו', נ"ב פי' פליג על ר' ירמי' שאמר ובלבד שלא יעשה כעין חרדונא אלא כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך משמע שצריך לשיח בשעה שאמר השם משום כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך וחנן בר בא אמר לחברייא כשבא להזכיר ה' זוקף: **התיב** ר' ירמיה וכו'. נ"ב עיין בר"ן פסחים (פ' ע"פ) דמפרש שם פ' של סוגיא זו בשם הרמב"ן ופי' אחר בשמו ודברים הללו נעלמו מן המפרש מהרא"פ ועיין במרדכי פ' ע"פ:

עמודי ירושלים

הרי גאולה כו' הרי הן כו' ע' מה שפי' בו הרא"ש, ובתוספותיו כ' תימה לפי מה דסלקא דעתן השתא כו' ולא ראה מ"ש הראשונים בביאור דברי הירושלמי הללו. ע' תוס' פסחים (ק"ד כ') וחי' הרשב"א פ"ק דברכות וסמ"ג עשין (סי' מ"א) ואו"ז ה' ק"ש (סי' מ"ג) וכל בו (סי' כ') ולפי ביאורם א"ש דברי הירושלמי. ועמ"ש הרמ"א בהגהותיו במרדכי ע"ד הירושלמי האלו. וע' רש"י כתובות (מ' ח') שכ' מדי דהוי אברכת בשמים וברכת על האור במוצאי שבת דאמרינן רבי כפורן וחוזר וסודרן על הכוס ור' חייא מכנסן כו' ונרשם במראה מקום שם ירושלמי פסחים פרק י' ולא נמצא שם כלל בירושלמי פסחים מזה וכונת רש"י היה לדברי הירושלמי דכאן:

עמודי ירושלים תנינא

והרי גאולה רוקח סי' רפ"ג ע"ש ביאורו באורך:

עין משפט נר מצוה

מד א ב ג מיי' פ"ט מהלכות תפלה ה"ד סמ"ג עשין יט טוש"ע או"ח סי' קכז סי"א

מה ד מיי' שם טוש"ע שם

מו ה מיי' פ"ט שם ה"ע סמ"ג שם טוש"ע שם סי' קג ס"ז

מז ו מיי' פ"א מברכות ה"ה ופ"ז ה"א וכ"ש בגות ס"ו ג שם כז

גליון הש"ס

* ברכ' הסמוכ'. ע' ברשב"ן בחידושיו דף יב ובפו"ת הרשב"א חלק א סי' ביו ובמיוחסות ס' רא:

מסורת הש"ס

ס:ט' מ. ע"ש וע' תוס' שם ד"ה כל.

ע' תוס' ברכו' יב. ד"ה כרע

ברכות יב. ע"ב

שם מו. פסחים קד. וע"ש בתוס' ברכות ד"ה כו ודף יד. ד"ה ימים. וע' תוס' שם פסחים ד"ה הון.